

In dit nummer

- Vissen op koud water
- Natuurbalans 2006 kijkt naar veranderingen in de groene ruimte
- Samenwerking tussen Milieu- en Natuurplanbureau en WOT Natuur & Milieu krijgt andere vorm
- WOT Natuur & Milieu houdt kennismarkt
- Verschenen Publicaties

Wot's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Bram ten Cate
WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 78 44
E-mail: info.wnm@wur.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 6 van de Nieuwsbrief verschijnt in mei 2006.

Vissen op koud water

Geert van Duinhoven

Jan Andries van Franeker was al eens op de Noordpool geweest om daar onderzoek te doen aan stormvogels. Toen hij enkele jaren daarna van het toenmalig onderzoeksinstituut RIN de vraag kreeg of hij onderzoek wilde doen op Antarctica, was zijn antwoord niet zo ingewikkeld. Want eenmaal op de Noord- of Zuidpool geweest, ben je voor altijd verkocht. Binnenkort vertrekt Van Franeker weer voor drie maanden naar Antarctica en vertegenwoordigt hij daar Nederland in het Verdrag van Antarctica.

Jan Andries van Franeker: "Maar een minuutje lopen en je staat aan de Waddenzee."

Vanuit zijn overvolle kamer op de Texelse afdeling van Alterra (Wageningen Marien) heeft Jan Andries van Franeker net geen uitzicht meer op zee. Maar een minuutje lopen en je staat aan de Waddenzee. In de verte zie je nog Den Helder en zelfs hier, op een van de rustigste plekken van Nederland is het nog een komen en gaan van schepen in het water, en auto's op de wal. Over een paar maanden zal het uitzicht voor Van Franeker echt rustig zijn. Zijn vijfkoppig team uit Texel zal dan deel uitmaken van een internationale groep van vijftig onderzoekers en vijftig bemanningsleden die drie maanden continu op zee zitten voor onderzoek in Antarctica. Let wel, in onze zomer zal het daar dus winter zijn. Bar en bar koud.

Verdrag van Antarctica

Van Franeker gaat naar Antarctica in het kader van de Nederlandse verplichting voor het Verdrag van Antarctica. Toen eind jaren vijftig duidelijk werd dat Antarctica als onge-rept ecosysteem langzamerhand ook werd bedreigd door allerlei 'exploitanten', hebben twaalf landen in 1959 het Internationaal Verdrag van Antarctica gesloten. Verdragspartners waren voortaan min of meer eigenaar van het continent. Of eigenlijk, ze erkenden geen eigenaren maar legden bescherming en beheer van Antarctica in handen van de leden van het Verdrag. Om mee te mogen doen aan het Verdrag moet een land een substantiële en permanente bijdrage leveren aan vreedzaam

Het expeditie team: Van links naar rechts André Meijboom, Jan Andries van Franeker, Hauke Flores en Michiel van Dorssen. Niet op foto: Ruben Fijn.

onderzoek op Antarctica. Sinds 1990 is Nederland lid van het Verdrag en zijn onderzoekstaken verdeeld tussen ministeries in het Nederlands AntArctisch Programma (NAAP). Jan Andries van Franeker is projectleider van het voor LNV uitgevoerde onderzoek, dat is ondergebracht bij de WOT Natuur & Milieu.

De eerste jaren was het onderzoek van Van Franeker vooral gericht op de ecologie van stormvogels. "Dat waren projecten die we in de broedkolonies op continentaal Antarctica uitvoerden. We zijn toen bezig geweest om te onderzoeken in hoeverre stormvogels een graadmeter kunnen zijn voor veranderingen in het milieu. Geleidelijk aan zijn we meer zee-gaand onderzoek gaan doen omdat we wilden weten waar die vogels hun eten vandaan halen. Sinds 1999 zijn we alleen nog maar op zee bezig. Omdat Nederland als kleine verdrags-partner natuurlijk niet zelf een poolschip kan onderhouden, stappen we op bij andere schepen waar allerlei andere onderzoekers bezig zijn. Dat is een erg inspirerende omgeving waar bijvoorbeeld ook geologen, fysici en ecologen bij elkaar zitten. Dat leidt tot allerlei nieuwe ideeën en inzichten."

Jan Andries van Franeker: "We stappen op bij andere schepen waar allerlei andere onderzoekers bezig zijn."

Van alg tot walvis

In overleg met die andere onderzoekers raakte Van Franeker betrokken bij discussies en onderzoeken over de koolstofkringlopen: Hoe zit het in het kader van de opwarming van de aarde met de hele koolstofkringloop en welke rol speelt het zee-ijs en vooral Antarctica daar in? "Dat soort klimaatgestuurde programma's zijn meestal vrij chemisch ingestoken maar wij geven daar nu een ecologische invalshoek aan en daar werpen we ons nu met verve op."

Het onderzoek van Van Franeker richt zich op de vraag hoe het komt dat er in de ijsbedekte zeegebieden rond Antarctica zoveel grote roofdieren als walvissen, zeehonden en vogels leven terwijl er ogenschijnlijk een lage primaire productie onder het zee-ijs is. De traditionele redenering is dat de voedselketen in dit ecosysteem eenvoudig is: algen worden gegeten door krill, een soort garnaal, en die wordt weer gegeten door de vissen, vogels, walvissen en zeehonden. Dat is een te eenvoudige voorstelling van zaken, meent Van Franeker. Er zitten veel meer, en gecompliceerde tussenstappen in de voedselketen naar de vele zeezoogdieren, pinguïns en de vele miljoenen storm-

vogels die blijkbaar toch voldoende voedsel kunnen vinden. De discussie in de wetenschappelijke wereld draait onder meer om het feit dat we in het water onder zee-ijs onvoldoende primaire productie zien om de grote biomassa aan predatoren te verklaren.

Onder tegen het zee-ijs

"Onze theorie is dat die primaire productie wel degelijk in dit ecosysteem plaatsvindt en wel onder tegen het zee-ijs aan. Je kunt ook wel zien aan de onderkant van losse ijsschotsen dat er algen aan groeien, maar we weten niet hoeveel. Men kan nog niet goed meten of die algenproductie voldoende biomassa oplevert voor al die predatoren. Het spannende van de komende reis naar het gebied is dat we voor het eerst in een winterse ijssituatie ons nieuwe apparaat gaan gebruiken om de onderkant van het ijs af te schrapen. Het is een soort visnet dat met de vorm van de onderkant van het ijs meebeweegt. We hebben dat net zelf ontworpen en het is gemaakt door een Texelse smid." Met het speciale visnet kunnen we goed onder het ijs 'kijken' naar wat daar aan dieren als krill en vis leeft.

En waarom wil Nederland nu zo graag dit onderzoek? "Welnu, als inderdaad blijkt dat het zee-ijs zelf een essentiële rol speelt in het ecosysteem, namelijk als de plaats waar de belangrijkste primaire productie plaatsvindt, dan is dat een extra argument om de Zuidpool goed te beschermen tegen de opwarming van de aarde. Want met die opwarming smelt niet alleen het zee-ijs maar verdwijnt ook de voedselbasis voor unieke gemeenschappen van pinguïns, stormvogels, zeehonden en walvissen."

Meer informatie over het Antarctica-onderzoek is te vinden op:

<http://www.kennisonline.wur.nl/WOT/WOT-04/003/232690-01/beschrijving.htm>

Natuurbalans 2006 kijkt naar veranderingen in de groene ruimte

Karin Sollart

Het project Natuurbalans van het Milieu- en Natuurplanbureau resulteert jaarlijks in een juist voor Prinsjesdag verschijnend boekje met bijbehorende beleidsamenvatting. De WOT Natuur & Milieu is intensief bij dit project betrokken. Het vijfkoppige kernteam heeft de deelprojectleiders opdracht gegeven om begin maart een tekstplan gereed te hebben. Deze tekstplannen vormen samen het interne concept, dat half maart zal worden verspreid voor een eerste commentaarronde.

De Natuurbalans zal er dit jaar anders uit zien dan in vorige jaren. We hebben gekozen voor een nieuwe opzet, een trendbreuk met vorige balansen. Er zal worden teruggekeken naar wat er de afgelopen vijftien jaar aan fysieke veranderingen 'buiten', dat wil zeggen in de

groene ruimte, heeft plaatsgevonden. We denken hierbij aan ontwikkelingen in de landbouw, in de recreatieve vraag, in woon- en werkbehoefte, verstedelijking en infrastructuur en aan de invloed daarvan op de groene ruimte. Maar ook veranderingen in natuurkwantiteit

en -kwaliteit en de invloed daarop van verschillende actoren, van ontwikkelingen in medegebruik, in ruimtelijke samenhang en financiering passeren de revue. Speciale aandacht is er voor de rol die de provincies bij deze zichtbare veranderingen in de groene ruimte hebben gespeeld.

Ook het natuurbeleid gericht op natuur voor mensen en mensen voor natuur krijgt een plaats in de Natuurbalans 2006. Zo komen ontwikkelingen in de afgelopen vijftien jaar voor de thema's: arealen groen in en om de stad, participatie en betrokkenheid van burgers, en gebruik en waardering van natuur en landschap aan de orde. We gaan na of de zichtbare veranderingen in de groene ruimte daadwerkelijk zo bedoeld waren, niet alleen voor natuur- en landschapsdoelen, maar ook met het oog op ander beleid dat op welke manier dan ook van invloed is geweest op het al dan niet realiseren van die natuur- en landschapbeleidsdoelstellingen.

Kernteam Natuurbalans 2006

Petra van Egmond (*projectleiding*)

Marijke Vonk (*projectleiding*)

Aris Gaaff

Karin Sollart

Jantine van der Mey-Kranendonk (*projectsecretaris*)

Contact: karin.sollart@wur.nl

Samenwerking tussen Milieu- en Natuurplanbureau en WOT Natuur & Milieu krijgt andere vorm

Paul Hinssen

Op 1 januari 2006 is het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) verhuisd. Organisatorisch wel te verstaan. Van het ministerie van VWS, als sector bij het RIVM is het overgegaan naar het ministerie van VROM en daar als dienst rechtstreeks onder de Secretaris-Generaal geplaatst. Daarmee is het doel gerealiseerd om het MNP een onafhankelijke positie te geven, gelijkwaardig aan die van de andere planbureaus in Nederland.

Om deze onafhankelijke positionering nog verder te versterken, wordt in de loop van 2006 ook de samenwerking tussen MNP en de unit WOT Natuur & Milieu op een andere wijze vormgegeven. Was voorheen de planbureau-functie nog een gezamenlijke verantwoordelijkheid, nu is het MNP op te vatten als een klant van de unit WOT Natuur & Milieu. Een klant die voor het ministerie van LNV een wettelijke taak uitvoert (namelijk de Natuurplanbureau-functie) en daar het onderzoek van Wageningen UR bij nodig heeft. De unit WOT Natuur & Milieu heeft daarbij een brugfunctie.

Wat er daardoor verandert voor de medewerkers? Waarschijnlijk niet veel, want bij de organisatie van het werk is vorig jaar al geanticipeerd op deze nieuwe situatie. Binnen de unit WOT Natuur & Milieu is toen de Expertisegroep Wageningen geformeerd, de kennisbrug tussen

Wageningen UR en het MNP. Voor LNV snijdt het mes aan twee kanten. Enerzijds blijft het ministerie verzekerd van een goede invulling van de Natuurplanbureau-functie omdat de relevante kennis van Wageningen UR optimaal doorstroomt naar het MNP. Anderzijds levert deze organisatievorm een pijler onder de kennisinfrastructuur van Wageningen UR voor LNV.

Samenwerking krijgt andere vorm.

WOT Natuur & Milieu houdt kennismarkt

Harm Houweling

Onderbouwend onderzoek voor de Natuurplanningsbureauafunctie van het Milieu- en Natuurplanningsbureau (MNP) is één van de programma's die de WOT Natuur & Milieu uitvoert. De resultaten van dit onderzoek vinden hun weg via WOT-publicaties zoals werkdocumenten, rapporten en studies. Met de kennismarkt, willen we de overdracht van deze resultaten naar de toepassing in de producten van het MNP verder versterken.

Op de kennismarkt, die op 9 maart wordt gehouden, presenteren we het onderbouwende onderzoek van Wageningen UR uit 2005, met name aan de (deel) projectleiders van de MNP-producten: Wat zijn de belangrijkste bevindingen, wat is er al (in concept) gerapporteerd, wat komt er nog aan, wie hebben het onderzoek uitgevoerd en bij wie kan worden aangeklopt voor verdere kennisuitwisseling? Hoofdrolspelers op de kennismarkt zijn de

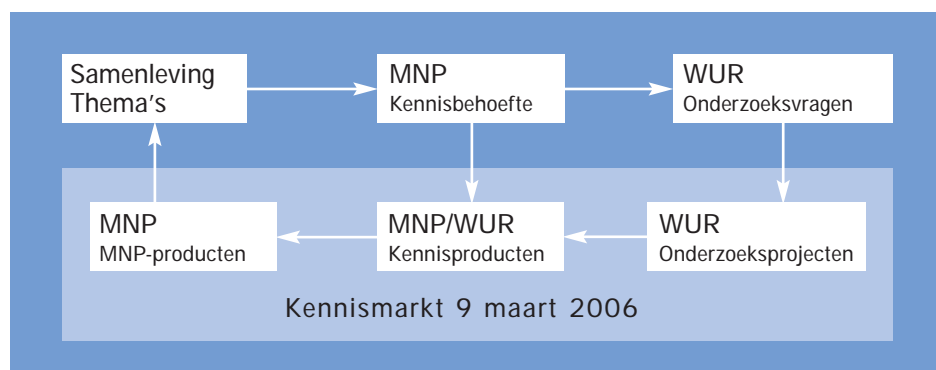
projectteamleden van de MNP-producten die op stapel staan in 2006 zoals een Natuurbalans en de verschillende verkenningen, de ruim 20 projectteams van de projecten in het onderbouwend onderzoek die in 2005 zijn uitgevoerd en de Programma Commissie Natuur die het onderzoek coördineert en de schakel is tussen het onderbouwend onderzoek en de MNP-producten.

De kennismarkt bestaat uit drie delen:

- Een introductie door Leon Braat, die namens het MNP een overzicht geeft van de ambities van het MNP in 2006/2007.

- Een poster-sessie waarin de projectteams een korte presentatie geven van de belangrijkste uitkomsten van het onderbouwende onderzoek in 2005.
- Een plenaire bijeenkomst waarin de Programma Commissie Natuur per kennisveld (Biodiversiteit, Landschap, Economie, en Bestuur & Samenleving) een overzicht geeft van de betekenis van deze uitkomsten voor de producten van het MNP.

Contact: harm.houweling@wur.nl

Verschenen Publicaties

Het groene milieurecht in 2005

Het is maar zeer de vraag of men kan spreken van het op slot gaan van Nederland als gevolg van de 'knellende werking van het natuurbeschermingsrecht'. Ongeveer de helft van de bouwprojecten die door de Raad van State wordt getoetst aan de Habitat- en Vogelrichtlijn kan gewoon doorgang vinden. Dat blijkt uit de jurisprudentiemonitor 2005, waarin Wageningen UR systematisch de jurisprudentie van het groene milieurecht bijhoudt. De monitor analyseert en registreert vooral de natuurbeschermingsrechtspraak van de Raad van State rond de Habitat- en Vogelrichtlijn.

Meer informatie:

Kistenkas, F.H. en W. Kuindersma. 2005. Soorten en gebieden. Het groene milieurecht in 2005. WOT-rapport 7. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

Kansen voor de natuur in het veenweidegebied

Vergoedingen die boeren krijgen via de subsidieregelingen Agrarisch Natuurbeheer en Natuurbeheer voor natuurlijk graslandbeheer in het veenweidegebied kunnen fors te laag zijn als de overtollige mest niet op het eigen bedrijf kan worden verwerkt. Dit blijkt uit een studie van Alterra. Met de modellen SMART-SUMO-MOVE-BIODIV zijn de gecombineerde effecten van depositieverandering, beheer (maaien en begrazen) en grondwaterstandverandering op de kansen van natuur berekend. In totaal zijn 115 combinaties van scenario's doorgerekend voor grasland en rietland in het veenweidegebied in Friesland en het Groene Hart.

Meer informatie:

Wamelink, G.W.W. & J.J. de Jong, 2005. Kansen voor de natuur in het veenweidegebied; Een modeltoepassing van SMART2-SUMO2, MOVE3 en BIODIV. WOT-rapport 8. WOT Natuur & Milieu, Wageningen.

De WOT Natuur & Milieu geeft drie reeksen publicaties uit: WOT-studies, WOT-rapporten en WOT-werkdocumenten. Een volledig overzicht van verschenen publicaties is te vinden op de website: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Publicaties van de WOT Natuur & Milieu zijn ook te verkrijgen bij het secretariaat.
Postadres: Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Bezoekadres: Droevendaalsesteeg 3
Gebouw Lumen, kamer 0.471
E-mail: info.wnm@wur.nl
Telefoon: (0317) 47 78 45